

міграційні програми: сприяння розвитку системи управління міграцією, консультативні послуги та інші заходи технічного співробітництва з міграційних питань, врегульована міграція громадян, іноземців та осіб без громадянства; міграційна допомога біженцям, раніше депортованим особам та іншим особам, які потребують допомоги; повернення кваліфікованих людських ресурсів тощо.

Все більшу активність в галузі захисту прав мігрантів відіграють неурядові організації як за кордоном, так і в Україні. Більшість з них розпочали свою діяльність наприкінці 80-х на початку 90-х років в країнах Західної Європи, які зіткнулися з великою кількістю легальних та нелегальних мігрантів з Латинської Америки, Далекого Сходу, Північної Африки, а потім з Центральної та Східної Європи, Співдружності Незалежних Держав. Головними особливостями діяльності неурядових організацій є те, що вони базують свою діяльність на принципах захисту прав людини; інтереси осіб, які звертаються до організації є пріоритетними; організації співпрацюють з державою, але є незалежними від неї; вони незалежні також від поліції та інших відомств, надають їм інформацію про жінок тільки в разі згоди з ними; мають фахівців (здебільшого з самих мігрантів), які розмовляють багатьма мовами потенційних клієнтів; знають проблеми мігрантів з безпосереднього спілкування з ними; працюють на принципах анонімності та конфіденційності.

В Україні також працює декілька неурядових громадських організацій, які допомагають мігрантам: Червоний Хрест, «Едельвейс», Центр допомоги мігрантам. Серед них потрібно назвати Українську асоціацію планування сім'ї, яка вже декілька років надає безкоштовну медичну допомогу біженцям та шукачам притулку з східних та південно-азійських країн, які проживають в Києві. На жаль, державним документам з питань формування міграційної політики в Україні не вистачає уваги до діяльності неурядових організацій, що також потребує свого коректування.

Список літератури: 1. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті (у двох книгах). За заг. ред. академіка НАН України Ю.С.Шемшученка. Кн. 2.*Ч. 3 та 4. Упорядники Ю.Римаренко, Я.Кондратьєв, Ю.Шемшученко, К.Левченко та інші. К., 2001. 2. Україна (П'ять років після Пекіну) Звіт про виконання в Україні положень Пекінської декларації та Платформи дії, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією зі становища жінок (1995–2000). ПРООН, 2001.

Надійшла до редколегії 31.10.01

А.М. Орлеан

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВИХ НОРМ РІЗНИХ КРАЇН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

До середини ХХ ст. проблема боротьби з рабством здавалася вирішеною: як рабство, так і работоргівля були заборонені у більшості країн світу. Однак на межі третього тисячоліття людство зіштовхнулося із новою хвилею подібних до рабства зловживань. Виникнення контрабанди та куртівлі-

продажу людей, а також вербування людей для сексуальної чи трудової експлуатації закономірно обумовило розробку в різних країнах законодавчої бази для боротьби з цими явищами, котрі найчастіше називають торгівлею людьми. Сьогодні близько 180 країн світу мають законодавство, що дозволяє протидіяти тим чи іншим проявам торгівлі людьми [1, с59–61]. Складність і багатогранність явища торгівлі людьми обумовили різні підходи до криміналізації цього діяння – кримінальні кодекси різних країн трактують цей злочин по-різному. Враховуючи різні підходи до трактування поняття торгівлі людьми, законодавства країн світу, на наш погляд можна умовно поділити на кілька груп.

Першу з названих груп законодавств складають кодекси, що пов'язують торгівлю людьми із примушуванням особи до заняття проституцією або із звідництвом. У цій групі кримінальних законодавств, як правило, окремо передбачена відповідальність за викрадення людини. Сюди можна віднести кримінальні кодекси Голландії, Іспанії, Швейцарії, Німеччини, Латвії [1,2, 3, 4, 5].

Другу з названих груп складають кодекси, що не ототожнюють торгівлю людьми із звідництвом або примусовою проституцією. Вони передбачають самостійну відповідальність безпосередньо за незаконний продаж людини. Так, у кримінальних кодексах Польщі, Білорусії, України та Киргистану передбачена окрема відповідальність за купівлю-продаж людини [6, 7, 8].

До третьої категорії кримінальних законодавств необхідно віднести кримінальні кодекси, котрі хоча і не ототожнюють торгівлю людьми зі звідництвом, але і не встановлюють окремо відповідальність за купівлю-продаж людини. В них передбачена відповідальність лише за викрадення людини та незаконне позбавлення свободи (в КК Російської Федерації, крім цього – за купівлю-продаж неповнолітнього) [9]. Термін «торгівля людьми» в цих кримінальних законодавствах зовсім не використовується. До цієї групи кодексів, зокрема, можна віднести кримінальні кодекси Росії, Нової Зеландії, Австралії та Японії [1, с59–61].

Зрозуміло, що найбільший інтерес для дослідження представляє друга категорія кримінальних законодавств. Спільним для них є те, що в них злочинним вважається саме продаж людини, причому згідно, наприклад, з польським законодавством, добровільність проданої особи значення не має.

Цікавим є факт віднесення у деяких кодексах даних статей у розділі злочинів проти громадського порядку або моральності, на відміну від українського законодавства (Польща, Голландія). У багатьох кодексах передбачена окрема відповідальність за вербування людей для сексуальної чи іншої експлуатації (Киргистан, Білорусь, Казахстан, Ізраїль). Так, наприклад, згідно зі ст. 128 КК Республіки Казахстан, кримінально караною є «вербування людей для сексуальної чи іншої експлуатації, вчинена шляхом обману» [10, с.142]. Необхідність окремої криміналізації вербування обумовлюється тим, що воно (вербування) може вчинюватись самостійно, без купівлі-продажу людини. Наприклад, коли власник борделя сам приїжджає до іншої країни та вербує там жінок для сексуальної експлуатації у своєму закладі.

Міжнародні конвенції та угоди також розглядають проблему протидії торгівлі людьми під різними кутами. Під боротьбою з торгівлею людьми розуміють боротьбу з рабством та работоргівлею, продажем жінок за кордон з метою розпусти, примусовою працею, незаконною трансплантацією органів, торгівлею дітьми з метою незаконного усиновлення та навіть як боротьбу зі звідництвом. Такий різнобіг у баченні проблеми говорить про необхідність комплексного підходу до протидії цьому злу. Розширене бачення проблеми дозволяє застосовувати комплексний підхід до її вирішення. Наприкінці минулого року такий підхід був реалізований у Протоколі про попередження та запобігання торгівлі людьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятій 15 листопада 2000 року. Згідно з ст. 3 цього Протоколу *торгівля людьми означає здійснення з метою експлуатації: вербування, перевезення, передачі, переховування або отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примушування, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливістю положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для отримання згоди особи, котра контролює іншу особу.*

Вважаємо цей документ найбільш універсальним серед інших, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми. Протокол намагається поєднати під поняттям «торгівля людьми» всі розглянуті вище напрямки тлумачення цього терміна і розглядати як одне явище, наприклад работоргівлю та продаж людини для незаконної трансплантації органів. Міжнародна спільнота довгий час рухалась у напрямку такої уніфікації, але як бачиться, для поєднання в рамках одного поняття такої великої кількості самостійних явищ (вербування, перевезення, передача тощо) повинні бути серйозні підстави. Такою підставою, на наш погляд є відповідність всіх названих злочинних діянь такій ознаці, як купівля-продаж людини. І хоча протокол не говорить ані слова про ознаку купівлі-продажу, підсвідомо він саме її має на увазі.

Кримінальне законодавство України щодо боротьби із торгівлею людьми (ст. 149) також базується на відповідності злочинних діянь ознакам купівлі-продажу (іншої оплатної передачі людини). Воно так само як названий протокол є комплексним та дозволяє протидіяти багатьом різновидам торгівлі людьми. Вважаємо такий підхід вірним, оскільки він дозволяє:

- узгодити назву явища з його змістом та одноставно розуміти значення терміна торгівля людьми;
- комплексно боротись із явищем торгівлі людьми.

Викладене свідчить про наявність великої кількості підходів до з'ясування змісту терміна «торгівля людьми» та про позитивні результати використання міжнародно-правового досвіду у законодавстві України з цієї проблеми. Однак, як відомо, немає меж досконалості. Враховуючи досвід Польського та Голландського законодавств, пропонуємо розмістити норму із відповідальністю за торгівлю людьми у розділі «злочини проти громадського порядку та моральності» Кримінального кодексу України, оскільки саме моральність є основним безпосереднім об'єктом цього злочину. Корисним

було б також використати досвід Киргистану та Білорусі та передбачити в окремії статті кримінальну відповідальність за вербування людей.

Список літератури: 1. Written submission of dr. Laura J. Lederer, director, the protection project // *The Sex Trade: Trafficking of Women and Children in Europe and the United States*. June 28, Washington, 1999. 2. Уголовный кодекс Голландии., СПб., 2000. 3. Уголовный кодекс Швейцарии. М., 2000. 4. Уголовный кодекс ФРГ . М., 2000. 5. Уголовный закон Латвийской Республики. Минск, 1999. 6. Уголовный кодекс Республики Польша. Минск, 1998. 7. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск, 1999. 8. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. Принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 сентября 1997 года // *Наша газета*. № 78, 1997. 9. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998. 10. Волженкин Б.В. Новый Уголовный кодекс Республики Казахстан // *Правоведение*. 1999, №1.

Надійшла до редколегії 05.11.01

Т.І. Возна

ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

З-поміж усіх порушень прав людини, які привертають до себе особливу увагу міжнародного співтовариства, торгівля людьми, головним чином жінками і дітьми, належить до найбільш ганебних злочинів нашого часу.

На жаль, Україна також зіткнулася з цією серйозною проблемою. Використовуючи складну економічну ситуацію в країні, високій рівень безробіття та правову недосконалість захисту громадян молододі держави, злочинці організують кримінальний бізнес, який полягає в запрошенні українських громадян працювати за кордоном на «вигідних умовах». Проте, вийшовши за кордон, ошукані люди вимушені замість обіцяної кваліфікованої роботи працювати шахтарями, будівельниками, домашньою прислугою, перебуваючи у підневільному стані і таким чином заробляючи мізерні гроші собі і тисячі для організаторів цього бізнесу [1, с.16].

Чинники, які впливають на поширення торгівлі людьми в Україні, можуть бути досить різноманітними. На першому місці стоїть скрутне економічне становище. Фемінізація бідності сприяє пошуку будь-якої праці і засобів покращення свого матеріального становища за кордоном, навіть без врахування можливих наслідків. Ситуація ускладнюється не тільки кризовим станом української економіки, але й тим, що процес міграції криміналізується, оскільки дешева робоча сила українських громадян складає основу надприбутків посередників як в Україні, так і за її межами.

Кримінальні угруповання, що займаються торгівлею людьми, як правило, причетні й до інших різновидів злочинної діяльності, таких як: експлуатація проституції, позбавлення волі, насильство (фізичне чи психічне) над людиною, втягнення у злочинну діяльність, боргову кабалу, крадіжки автомашин, пограбування, а також нелегальна торгівля зброєю та наркотиками, за які кримінальним законодавством України передбачено покарання за різними статтями. Тому при розгляді правових засад боротьби з